

I Kristianstad tjuer slaktarna som apor

Detta är en berättelse om ett elva år långt drama som utspelats på ett golv täckt av blod under rader av slaktade svin. Det är en berättelse om vuxna män som tjuer som apor och leker med en avskuren svinpenis. Det är en berättelse om sammanhållning som blir sammangaddning och om en man som begärde att få göra sitt jobb i fred.

Detta är berättelsen om Daniel Obotes arbetslivserfarenhet från Skaneks slakteri i Kristianstad. Det är också berättelsen om ord som ställs mot ord.

Jag sitter i soffan hos Daniel Obote och hans fru Caroline Rosberg i Näsby, ett bostadsområde fem minuters bilväg från Kristianstads centrum. In och ut genom ytterdörren stormar de fyra barnen i hippa kläder och frisyrrer. Det är försommar i luften och det här gått nästan ett år sedan Daniel Obote sade upp sig från sitt jobb på Skanek.

– En del får man ta, som "jävla nigger, vad gör du här?" och "ni är fulla med aids". Sådant får man inte hänga upp sig på. Men när någon hela tiden kommer och säger "gå och knulla honom där i röven", då kan jag inte koncentrera mig på arbetet, säger Daniel Obote.

Han kom till Sverige som flykting från Ghana för nära 20 år sedan. Nästan hela tiden har han bott i Kristianstad. De första åren jobbade han på kycklingfabriken Kronfågel och på stadens sjukhustvätt. År 1984 fick han jobb på Skanek, först som städare i tre månader, sedan som slaktare.

Skanek är Sydsveriges stora slaktkooperativ. Tillsammans med sin motsvarighet i Mellansverige, Farmek, äger Skanek större delen av köttleverantören Scan. På svinslakteriet i Kristianstad jobbar idag 370 personer.

När svinen gasats i hjäl och tömts på blod hängs de i en löplina i taket. Slaktarna står på rad – "på linjen" – och sköter ett moment var: tar ut organ, skär av huvud och fötter samt styckar.

Daniel trivdes med arbetet men inte med kollegorna.

– Jag var ensam svart bland dem. De sa saker till varandra för att få folk att skratta, som "vad det luktar här". Och de satte upp en bild på väggen i pausrummet av en svart kille med en kuk som hängde ned till knäna.

En dag hittade flickan som analyserade trikinprover en avskuren svinpenis i en av burkarna som Daniel skickat henne. Det var första gången han sade upp sig. Han fick jobb på ett annat slakteri, i Helsingborg, och han och familjen flyttade dit. Men Caroline trivdes inte där och när Daniel fick höra att det kommit en ny chef till Skanek i Kristianstad och att en del av slaktarna slutat sökte han sig tillbaka dit.

Den nye chefen, Tommy Håkansson, frågade varför han slutat förra gången.

– Jag berättade att jag blivit mobbad. Han sade "under min ledning kommer jag inte att tolerera något sådant".

Daniel fick jobb igen. Då, 1988, var det svårt att rekrytera folk till detta tunga och blodiga arbete och Tommy Håkansson frågade om Daniel inte hade några kompisar som kunde tänka sig att jobba där. Tre killar från Ghana började i slakteriet och Daniel trivdes hyggligt.

Daniel fick utbilda sig till klassare, det vill säga lära sig mäta proportionerna mellan kött och fett och bestämma priset till butikerna. Samtidigt började en av Tommy Håkanssons närmaste vänner, Leif Ekberg, också jobba som klassare.

– Han fick fria händer att bedriva en mycket, mycket otäck kampanj mot invandrare. Han kom inte direkt till mig utan gick runt och pratade med alla mina arbetskamrater. Snart ville ingen stå och jobba med mig, inte ens de som hade varit mina kompisar innan.

Kollegorna tjöt som apor när Daniel eller någon av de andra afrikanerna kom in i pausrummet, de kastade bröd på dem under lunchen. De frågade Daniel vad han gjorde med alla pengar han tjänade – skickade han dem till Afrika?

– Hur skulle jag kunna göra det? Jag har ju fru och fyra barn!

Daniel berättar om många andra incidenter – hur han inte fick byta ut sina utslitna stövlar, hur han inte fick byta blad i det skärredskapen, hur afrikanerna inte vågade fuska med stämpelkortet som de andra. Ingen fysisk misshandel, inga mordhot, bara ett målmedvetet sabotage av arbetsron.

Alla afrikaner trakasserades men Daniel utsattes särskilt hårt. Varför? Daniel tror att slaktarna provocerades av att han avancerat till klassare, ett mer kvalificerat jobb som gav bättre betalt.

En dag skulle klassarna resa för att gå en fortbildningskurs på Gotland. På vägen till färjan hamnade Daniel i Leif Ekbergs bil.

– Han pratade hela vägen om att invandrare kommer till Sverige och tar jobben från svenskarna. Och han pratade om svenskar som blir arbetslösa och inte ens får socialbidrag.

Daniel säger att hela resan präglades av trakasserier men att han höll sig lugn. Tills det blev för mycket:

– Vi skulle äta middag i matsalen efter kursen. Det var lång kö. Leif Ekberg stod kanske tio meter ifrån mig och han ropade och frågade: "Daniel, vad sade de på teorin?" Sedan bara skrattade han. Jag var ensam svart där och stod bland alla de vita. Någon annan sa: "Daniel, han bara skojade." Jag sa: "Hur kan man skoja om det? Det är mycket obehagligt för mig!"

Han tycks beskriva en situation där han är en kille som blir mobbad för sin hudfärg, sitt ursprung, sitt innersta jag. Men han tycks också beskriva en scen som illustrerar den globala maktstruktur som råder sedan flera århundraden: den svarta människan ska ta order från omvärlden, sedan må denna vara kolonialmakterna eller Världsbanken. Den svarta människan ska hålla sig i Afrika. Hon ska inte göra anspråk på att kunna leva ett civiliserat liv, inte försöka bli något annat än en vilde, inte utbilda sig och skaffa sig ett jobb där hon är någonting annat än stegens nedersta pinne.

När klassarna kom tillbaka från Gotland gick Daniel upp till chefen, Tommy Håkansson, och berättade vad som hade hänt och om annat han utsatts för tidigare. Tommy Håkansson lovade att sätta stopp för trakasserierna, på villkor att Daniel lät det hela stanna mellan dem och inte blandade in någon annan.

En tid senare kallade Tommy Håkansson till sig Daniel och Leif Ekberg.

– Då sade Tommy Håkansson: "I Sverige finns det något som heter yttrandefrihet. Oavsett om du accepterar det eller inte så finns det inget du kan göra åt det."

Sedan gick åren. Trakasserierna fortsatte. Daniel tog upp situationen om och om igen med Tommy Håkansson men inget hände. Daniel bad förmannen att få sluta som klassare och gå tillbaka till "linjen", men det blev nej. Daniel slutade äta i pausrummet och tog med sig maten till omklädningsrummet för att komma undan.

Han ville säga upp sig, men Caroline bad honom stanna, för familjens skull.

– Det var så jobbigt. Jag såg hur Daniel kom hem och något nytt hade hänt på jobbet varenda dag, berättar hon.

I slutet av 1996 började Daniel vakna på nätterna med hjärtklappning. Han uppsökte företagsläkaren.

– Men jag sade inget om varför jag blivit sjuk. Jag hade ju lovat Tommy Håkansson att inget säga.

Det var också skälet till att han inte låg på facket. Han säger att han vid något tillfälle kontaktade ordföranden i Livsmedelsarbetarförbundets klubb på Skanek men att han sedan inte gick vidare av rädsla för vad Tommy Håkansson då skulle göra. Dessutom är förbundets lokale ombudsman i Kristianstad mycket god vän med Leif Ekberg.

Dessa vänskapsband, som enligt Daniel korrupperar hela den fackliga organisationen på arbetsplatsen, är det som upprör Daniel mest och som han och hans fru under hela intervjun återkommer till.

Det som fick Daniel att bestämma sig för att sluta var beskyllningarna om homosexualitet.

– En av mina kompisar, en mycket bra kille som jag har känt länge, sade att han inte ville ha med mig att göra för att han inte var homosexuell. Hur skulle jag kunna vara det? Jag har ju fru och fyra barn!

Han gick till Tommy Håkansson och sade upp sig. Sedan följde en mycket jobbig tid.

– Det blev så stressigt alltihop så vi separerade i ett halvår. Speciellt vår flicka som är 14 år tycker att detta är mycket obehagligt, berättar Caroline.

Daniel kontaktade fackets lokalavdelning men några förhandlingar kom inte igång förrän efter årsskiftet. Då var det egentligen redan för sent – det finns en preskriptionstid på fyra månader när det gäller att ta tillbaka en uppsägning. Men det noterade inte Skaneks ledning.

Vid förhandlingarna fick Daniel flera erbjudanden om återanställning. Här går uppgifterna isär – Daniel säger att arbetsgivaren tog tillbaka erbjudandena, facket säger att Daniel tackade nej eftersom han inte erbjöds fast jobb utan en visstidsanställning. Och Skanek vill inte kommentera.

Livsmedelsarbetarförbundets ombudsman Lars Amundsson i Stockholm bestämde sig för att försöka ta fallet till arbetsdomstolen, men en av LO:s jurister kom fram till att ärendet kunde avskrivas. Diskriminering kunde inte styrkas.

– Bevisbördan ligger på oss, säger Lars Amundsson. Vi ser att det här är för svagt. Han har ju ingen som kan ställa upp på hans sida och vittna.

Men vittnen finns – det är bara det att de kräver att få vittna anonymt eftersom de är rädda för repressalier. Ali, som han vill kalla sig för att ha åtminstone skuggan av en chans att få ett annat jobb, kommer från Eritrea. Han sätter sig i soffan hos familjen Obote-Rosberg denna eftermiddag och berättar:

– När jag och min kompis började på Skanek sade vi till varandra: "Hur kan Daniel ha orkat jobba här så länge? De som står bredvid honom snackar inte med honom fast han jobbat här i tio år!"

Ali bekräftar mycket av det Daniel berättar och kompletterar med en egen redogörelse för hur afrikanerna inte får rast från arbetet "på linjen" eftersom ingen avlöser dem.

Ali trodde att Daniel hade accepterat situationen och inte gjorde något åt den. Därför kände Ali att han aldrig skulle kunna få stopp på mobbningen och han slutade efter åtta månader.

Det var ungefär samtidigt som Daniel slutade, men att de båda hade samma skäl fick de inte klart för sig förrän helt nyligen när de stötte ihop på bussen och började samtala.

Daniel anmälde Skanek till Diskrimineringsombudsmannen (DO) i november. Men DO måste enligt lag avvakta fackets utredning och ska alltså först nu börja titta på fallet. Handläggaren Anna Theodora Gunnarsdottir kan redan konstatera att utsikterna är dåliga.

Den aktuella lagen om etnisk diskriminering säger ingenting om mobbning. Den tar överhuvudtaget inte upp relationen mellan olika anställda, bara mellan chef och anställd. Möjligtvis skulle man kunna ta fasta på en punkt som ålägger arbetsledaren att leda arbetet så att motsättningar undviks, säger Anna Theodora Gunnarsdottir.

Ett förslag om en skärpt lag finns klart. Om det går igenom träder lagen i kraft den 1 januari 1999. Men denna lag kan inte användas på fallet Daniel Obote eftersom han redan slutat på sitt jobb.

Jag har alltså mött en man som berättat en historia som, hur motbjudande den än är, framstår som inte bara trovärdig utan sann. Jag har hört de instanser som är tänkta att stå på hans sida men som tycks stå handfallna. Nu vill jag höra vad motparten har att säga.

Tommy Håkansson på Skanek i Kristianstad vill inte kommentera fallet. Han har fullt upp med en annan skandal: han har varslat tre fackliga företrädare om avsked för att

de vägrat använda en ny blytung skyddsutrustning som företaget investerat i. Detta har väckt massmediernas uppmärksamhet och nu lägger företagsledningen locket på.

Stig-Arne Åkesson, personalchef på Skaneks huvudkontor i Kävlinge, uttalar sig och förnekar att det skulle finnas etniska motsättningar på företaget.

– Detta är ett mycket unikt fall för vår del. Och mycket förvånande, med tanke på att han sade upp sig utan att ha sagt ett knyst innan.

Inte ett knyst? Ord mot ord.

Jag slår upp Leif Ekberg i telefonkatalogen. Han bor några mil utanför Kristianstad i det lilla samhället Rinkaby. Jag och fotografen Nille Leander kör dit, utan att ha tagit risken att låta oss avspisas per telefon.

– Han har säkert en stor läskig hund, säger hon.

Och på grinden framför den gula villan bakom kiosken sitter skylten: "Varning för hunden". Nille finner det lugnast att stanna i bilen.

Jag går in genom grinden och uppför trappan. Någon ringklocka finns inte och behövs inte heller: den stora svarta hunden kommer sättande runt hörnet och kastar hessa målbrottsskall på inkräktaren.

Dörren öppnas av en kvinna i morgonrock. Jag förklarar vårt ärende och hon ber oss vänligt att slå oss ner på uteplatsen medan hon tar en dusch. Leif är på väg hem, han har varit förbi verkstaden med motorcykeln efter jobbet.

Hunden tystnar, syrenerna doftar och fru Ekberg kommer med läsk.

– Är det negern ni skriver om? frågar hon.

Jackpot, tänker jag.

När Leif Ekberg kliver av bågen är han först vaksam. Han står i det heta motljuset i sitt svarta skinnstall och lyssnar. Jag berättar att Daniel Obote pekade ut honom som den som hetsade slaktarna mot honom.

– Han har fobier, säger Leif med mild röst och rak blick.

Sedan berättar han, utan att jag frågat om just det, om resan till Gotland, och hans berättelse är i stort sett identisk med Daniels:

– På studiebesöket blev vi matade med rätt så mycket siffror och jag frågade "Fattade du detta, Daniel?". Han blev alldeles upprörd och det blev en obehaglig stämning. Han hade tolkat det som att jag menade att han var dum i huvudet.

Samma scen, olika tolkningar. Men Leif nekar blankt till att han i bilen på vägen till Oskarshamn skulle ha talat illa om invandrare.

– Jag kan inte säga 100 procent säkert vad jag har sagt men jag skulle aldrig prata invandring med en invandrare i bilen, särskilt inte med Daniel.

Jag konfronterar Leif med fler av Daniels exempel på trakasserier. Han säger att han hört talas om bilden på den nakna afrikanen men inte vet om det stämmer. Han säger också att han hört att Daniel blivit kallad homosexuell och att han tagit det hårt. Men själv har Leif inte varit inblandad i någonting av det Daniel berättat om, säger han.

Vad tycker han då om invandringspolitiken rent allmänt?

– Jag lider inte av det. Vi har haft många sådana olika nationaliteter på jobbet och det är många färgade kvar. Jag brukar sitta och diskutera med dem på morgnarna, prata om varifrån de kommer och varför, om det varit förföljda i sina hemländer och fått fly.

Så har jag aldrig hört en rasist tala. Ord står mot ord.

Jag lämnar Kristianstad. Skanek och Scan breder ut sig i grått och tegel på en vidsträckt asfaltplatta plottrad med bommar, cykelställ och parkeringsplatser.

Jag tänker efter. Jag tror att en samling män – knegare, fackombud, chefer – som växt upp tillsammans ur den skånska myllan gemensamt har mobiliserat koloniala maktstrukturer för att driva ut den svarte mannen ur sin verklighet.

Det är min tolkning, men hur svarade de olika aktörerna i detta drama?

Nej, svarade Stig-Arne Åkesson, personalchef på Skanek:

– Han har ju sagt upp sig på egen begäran. Så fort det är någon som är inblandad som har en annan hudfärg eller inte kan språket så talar man om främlingsfientlighet. Det här handlar om personliga motsättningar.

Nej, svarade Leif Ekberg, klassare:

– Det finns inga motsättningar alls. Det enda kravet är att man ska förstå varandra – språket alltså. Vi har haft många sådana olika nationaliteter på Skanek och det enda som räknas är hur man är som människa.

Vet inte, svarade Anna Theodora Gunnarsdottir, DO-handläggare:

– Jag kan inte säga att jag känner till något liknande fall, men därmed inte sagt att det inte kan ha hänt.

Kanske, svarade Lars Amundsson, ombudsman:

– Jag kan mycket väl tänka mig att det förekommer. Och det är ju lite lustigt att slaktchefen inte tagit itu med ärendet när Daniel ju hela tiden har varit en bra arbetare.

Ja, svarade Daniel Obote, arbetssökande:

– De visar klart att när du är en svart man är du inte en människa.

